

(літературу)», «Про необхідність сприяння російському книгознавству» та ін.). Автор бібліогр. покажчика періодичних видань, що виходили в Росії 1707—1823, тритомного «Розпису» книг платної публічної б-ки В. Плавильщикова (1820) і шести щорічних додатків до нього (1821—26), де забібліографовано рос. (у т. ч. українська) книга 18 — 1-ї чверті 19 ст. А. належать наук. видання Литовського статуту (1811). Друкувався в «Українском вестнике» та ін. виданнях. Збирав рукописи, публікував матеріали, пов'язані з вивченням історії та етнографії України.

Літ.: Брискман М. А. В. Г. Анастасевич. М., 1958.

П. Ф. Корольович.

АНАФОРА (грец. *ἀναφορά*, буквально — піднесення), єдинопочаток — одна з риторичних фігур, стилістичний прийом, що полягає у повторенні однакових звуків, складів, слів, синтаксичних конструкцій на початку віршових рядків чи строф. Відповідно А. буває звуковою, лексичною, синтаксичною, строфічною, ритмічною тощо. Приклад А. лексично-синтаксичної:

Хай славиться незрадний стиск долонь.
Хай здійснюються несеяні мрії!
Хай вічний прометейський погонь
Усі серця окрилює і гріє!

(М. Рильський).

В. В. Громова.

АНАХРОНІЗМ (від грец. *ἀνά* — проти, назад і *χρόνος* — час) — помилкове або свідоме внесення в літ. твори хронологічних, соціально-побутових, культур-істор. неточностей. А. трапляються у творах серед. віків, епохи Відродження, класицизму (так, у «Юлії Цезарі» В. Шекспіра є згадка про вежовий годинник, якого не могло бути у Старод. Риму). В. реалістичній лірі 19—20 ст., коли посилюється вимога істор. правдивості, А. сприймається як недолік твору. В. романі Р. Іванчука «Мальви» (дія відбувається в 17 ст.) як деталь сільс. пейзажу змальовано квітучі соняшники. Тимчасом відомо, що соняшник з'явився на Україні лише в кін. 19 ст. Іноді А. виступають як своєрідна *вольність поетична*, один із складників літ. фантастики, жартівливий або гротесковий засіб (див. *Гротеск*). Як худож. прийом, вони сприяють глибокому розкриттю ідейного задуму твору (напр., казки-комедії Є. Шварца, драматургія Б. Брехта).

Н. І. Бернадська.

АНАЦИКЛІЧНИЙ ВІРШ (від грец. *ἀναχίχλιος* — оборотний, поворотний) — вірш, що його можна читати як від початку до кінця, так і від кінця до початку, не порушуючи віршового ритму: «Богу пожру жертву тучну не худую, /! Многу не маючу, благу не злую» (І. Величковський). Вірші цього типу, як правило, позбавлені серйозного змісту, поети звертаються до них, щоб продемонструвати свою тех. вправність. А. в. слід відрізнити від паліндрому, який читається двосторонньо за буквами. *В. Л. Смілянська.*

АНГЛІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА — ліра англійців, створена на тер. Великобританії. Легенди і міфи англосаксів, які завоювали країну у 5—6 ст., а також місцевих кельт. племен стали основою англійської усної народної творчості. Найдавніші пам'ятки А. л. збереглися у пізніших записках, серед них — героїчна поема «Беовульф» (кін. 7 ст., запис 10 ст.), ліричні фрагменти з Екстерського кодексу (серед. 11 ст.), в яких відтворено етичні й соціальні ідеали ранньофеод. суспільства. З християнізацією англосаксів (6 ст.) поширювались елементи латиномовної культури: істор. хроніки («Церковна історія англів», 731), богословські твори та реліг.

поєми. Першими зразками англосаксонської прози стали твори короля Альфреда (9 ст.). Особливості розвитку А. л. в 11—13 ст. пов'язані з завоюванням країни норманнами (1066). А. л. в англо-норманський період (1066—1350) стає тримовною: зберігається усна англосаксонська традиція; латиною (крім клерикальної ліри, «вченої писемності» та історіографії) створюється антицерковна сатир. поезія мандрівних співців — *vagantів*; франц. мовою, яка стала мовою пануючого класу й держави, — куртуазна поезія і лицарський роман. Поширюється лірика трубадурів, віршовані романи і новели, в яких поряд з поетизацією феод. привілеїв втілені й гуманістичні ідеали.

Створення єдиної англ. нац. мови (серед. 14 ст.) сприяло піднесенню худож. творчості: з'являються лицарські романи англ. мовою («Сер Гавейн і Зелений Рицар»), розвивається драма. Сусп. зрушення, зростання ролі селян, ідеології позначилися на проблематиці й критич. пафосі дидактико-алегор. поєми В. Ленгленда «Видіння про Петра Орача» (1362). Головним твором А. л. в період, перехідний від середньовіччя до *Відродження*, є «Кентерберійські оповідання» (1387—1400) Дж. Чосера. В. багатьох віршованих новел цієї книги реалістично зображено англ. життя 14 ст., відчутний вплив гуманістичного світосприйняття. Дж. Чосер стояв біля витоків сучас. англ. літ. мови. Феод. війни 15 ст. загальмували розвиток ліри, проте в цей час досягають розквіту англ. й шотл. нар. балади (цикл «Діяння Робіна Гуда»). Визначною пам'яткою є прозовий переказ кельт. легенд Т. Мелорі «Смерть Артура» (1469, вид. 1485). В. 16 ст. в А. л. поширюються ідеї Відродження. Видатним мислителем раннього періоду англ. Відродження був Т. Мор. Його «Утопія» (латинською мовою опубліковано 1516, англійською — 1551) найповніше передає сутність суспільних ідеалів гуманістів. На поч. 16 ст. формується ренесансна поезія, представниками якої були Т. Уайт і Г. Спрі. Епічна поема Е. Спенсера «Королева фей» (1590—96), сонети й пасторальні романи Ф. Сідні завершили реформу англ. поет. метрики. Найвищим досягненням поезії кін. 16 ст. стали сонети В. Шекспіра. Гостра літ. боротьба точилася в прозі англ. Відродження. Поряд з романами Дж. Лілі «Евфрес» (1579—80) і Ф. Сідні «Аркадія» (1590), автори яких прагнули показати ідеальних героїв, з'являються авантюрні романи Т. Делоні, пікарески (див. *Крутийський роман*) Т. Неша. На межі 16—17 ст. розвивається есеїстика (Ф. Бекон). Зростання міськ. культури доби Відродження сприяло розвитку театр. мист-ва. Тогочасна драматургія синтезувала античні традиції з нар. драмою й театром середньовіччя. Образи трагедії К. Марло передували трагічним характерам В. Шекспіра. Драматургія Шекспіра — найвище досягнення англ. ренесансної культури, новий етап у пізнанні реальності, це нещадна оцінка як феод. сваволі, так і моралі нового бурж. суспільства, глибоке худож. осмислення величчя й трагізму епохи Відродження. Перехідним явищем між пізнім Відродженням і новою літ. епохою стали драми Б. Джонсона, комедії Ф. Бомонта і Дж. Флетчера. На поч. 17 ст. криза ренесансного гуманізму відбилася у бароковій поезії Дж. Донна і в творах Дж. Беньяна. Риси барокко позначені в творі Дж. Мілтона, епічні поєми якого «Втра-

чений рай» (1667) і «Повернений рай» (1671) були формою вираження передових громадян. ідеалів епохи. Сусп. суперечності визначили характер і зміст А. л. останньої третини 17 ст. Знаменним явищем доби Реставрації (1660—88) стали аристократич. комедії В. Вічерлі і В. Конгріва. В кін. 17 ст. в А. л. зародився класицизм, представлений віршами й драмами Дж. Драйдена, якого вважають і засновником англ. літ. критики. Ідеї *Просвітництва* вплинули на розвиток трьох осн. напрямів у л-рі 18 ст.: класицизму, реалізму й сентименталізму. На ранньому етапі Просвітництва поряд з класицистичною поезією (О. Поп) набувають поширення жанри нарисів і памфлетів (Р. Стіл, Дж. Аддісон). Першим просвітительським реалістич. романом в А. л. був «Робінзон Крузо» (1719—21) Д. Дефо. Сатиричні твори Дж. Свіфта різко викривали водн. сусп. життя, ставили під сумнів надії просвітителів на сусп. прогрес («Зак. бочки», 1704; «Мандрі Гуллівера», 1726). З епістолярних романів С. Річардсона починається історія родинно-побутового психол. роману («Памела», 1740—41; «Кларісса», 1747—48). Комічні епопеї Г. Філдінга «Джозеф Ендрюс» (1742), історія Тома Джонса, найди» (1749) широко відтворили картини тогочасної дійсності, стали вершиною просвітн. реалізму в А. л. Елементами гострої соціальної сатири пройняті романи Т. Смоллетта. У 2-й пол. 18 ст. виник і поширився сентименталізм. Романи Л. Стерна і О. Голдсмита, зосереджені на внутр. суперечностях людських характерів, свідчать про відхід від просвітн. раціоналізму. В драматургії 18 ст. зберігаються певний час традиції класицист. трагедії (драма Дж. Алдісона «Катон», 1713), виникає бурж., або т. з. міщанська драма («Лондонський купець», 1731, Дж. Лілло). Визначальною є сатирич. тенденція (комедії Г. Філдінга: «Опера жебрака», 1728, Дж. Гея; соціально-побутові комедії Р. Б. Шерідана). Видатним літ. явищем була творчість нар. поета Шотландії Р. Бернса. Наприкінці 18 ст. на зміну раціоналістич. естетичн. просвітителів приходять естетизація емоційного начала. Поезія Дж. Макферсона і Т. Чаттертона, *готичні романи* Х. Уолпола, А. Радкліф — яскраве втілення мотивів передромантизму. Незадоволення результатами Франц. бурж. революції, розчарування в бурж. цивілізації і прогресі, в ідеології Просвітництва відбивається в кін. 18 — на поч. 19 ст. у могутній романтичний рух. Родоначальником

романтизму в А. л. був В. Блейк. Поети *«озерної школи»* («лейкісти») В. Вордсворт, С. Колрідж, Р. Сауті оновили поетич. жанри і стиль («Ліричні балади» Вордсворта і Колріджа, 1798), розробили засади романтичної філософії мистецтва. Для ідейної еволюції «лейкістів» характерне схилення до політ. консерватизму, що гостро засуджувалося молодшим поколінням романтиків. Співцем романтич. ідеалів свободи романтич. Н. Г. Байрон, якому світова поезія 19 ст. завдає новим типом літ. героя, розвитком ліро-епічних («Паломництво Чайльд Гарольда», «Дон Жуан»), драматичних («Кайн», «Манфред»), сатиричних («Бронзовий вік») поем. Яскраві образи борців за свободу людства створив П. Б. Шеллі, захоплений ідеями утопіч. соціалізму. Високі теми кохання, краси, мист-ва порушував у ліриці Дж. Кітс. Творцем жанру істор. роману був В. Скотт, який збагатив роман новою концепцією історизму, поєднавши у своїх творах романтич. естетику й реаліст. тенденції. Тонкий психологізм притаманний романам Дж. Остін. Критичний реалізм як головний напрям літ. процесу утверджується в А. л. в 30—40-х рр. 19 ст. В історії Англії — не роки напруженої соціальної та ідеологічної боротьби. В період найвищого піднесення чартист. руху масове визнання демокр. читача здобула поезія чартистів (Е. Джонс та ін.). Видатними представниками критичного реалізму в А. л. були Ч. Діккенс, В. Теккерей, сестри Бронте, Е. Гаскелл, які, за визначенням К. Маркса, «розкрили світові більше політичних і соціальних істин, ніж усі професійні політики, публіцисти і моралісти разом взяті» (К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори, т. 10, с. 620). Провідною темою творчості англ. романтиків було викриття соціальної нерівності, економічної й духовної експлуатації людини. В творчості таких письменників 2-ї пол. 19 ст., як Е. Тrollop, Е. Еліот, пізніше Дж. Мерсат, Т. Гарді, зростає увага до інтелектуальності й духовного життя героїв, до психол. аналізу. В руслі демократич. ідей розвивається натуралістичний роман Дж. Гіссінга й Дж. Мюр. Естетичну критику капіталізму з боку теоретика мист-ва Дж. Рескіна продовжили прерафаеліти. Їхні ідеали поділяли прихильники естетизму на чолі з О. Уайлдом. В поезії 19 ст. переважала передромантична традиція (А. Теннісон, Е. і Р. Браунінг, А. Хаусман та ін.). На межі 19—20 ст. з'являється цілий ряд літ. течій. До драматичних колізій вдаються неоромантики Р. Л. Стівенсон і Дж. Конрад. Елементи символізму притаманні поезії й драмам В. Б. Ейтса та О. Уайлда. Ідейно-худож. суперечливість характерна для творів Р. Кіплінга. Прихильник імперської завоєвницької політики, Кіплінг, однак, об'єктивно показав її негативні наслідки. Утопічний роман «Вісті Нівзідки» (1891) В. Морріса і його поезія висвітлюють соціалістичні ідеї. Процес всебічного оновлення переживає реалізм кін. 19 — поч. 20 ст. Г. Дж. Уелс у соціально-фантастичних і філос. романах розвинує реаліст. капіталістич. прогресу епохи імперіалізму. Правдиву картину життя бурж. Англії зображено в трилогії Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» (1906—21). Найвищим здобутком реалізму була драматургія Дж. Б. Шоу — засновника англ. соціальної драми, в творчості якого зображено конфлікт між гуманістич. ідеалами і реальністю бурж. світу. Новітній період розвитку А. л. 20 ст. позначений боротьбою реалізму й модернізму. Англ. поезія міжвоєн. періоду відійшла від традиц. форм

М. С. Шаповалова. Шекспір в українській літературі. Львів. 1976. Обкладинка.
Т. Гарді. Трєс незнайомців. Київ. 1978. Обкладинка.



образності. Коливання між модернізмом і реалізмом визначає худож. особливості романів Д. Г. Лоуренса і О. Хакслі. Виразниками модерніст. філософії мист-ва виступили Т. С. Еліот, В. Вулф, Дж. Джойс. Трагедію «втраченого покоління» реалістично відтворив Р. Олдінгтон. Вірність принципам реалістич. естетики зберігають також майстер сатири І. Во, прозаїки й драматурги В. С. Моем, Дж. Б. Прістілі. Важливу роль у теорії й практиці соціалістич. реалізму на Заході відіграла англ. марксист. критика 30-х рр. (Р. Фокс, К. Кодуелл, А. Уест, Дж. Ліндсей). Кардинальні зміни в сусп.-політ. становищі Англії після 2-ї світової війни — втрата колоніальної могутності внаслідок краху колоніальної імперії, зростання кризи бурж. свідомості вплинули на проблематику А. л. Реакц. белетристика антикомуніста Я. Флемінга — зразок «шпигунських» романів зх. масової культури. Засади елітарного модернізму захищає Л. Даррел. Проте магістральною лінією розвитку А. л. повоєнного часу лишається реалізм. До фундаментального критичного аналізу духовного життя сучасників вдаються автори епічних циклів Ч. А. Сноу, Д. Стюарт, Дж. Ліндсей (пенталогія «Британський шлях», 1953—64). Поєднання соціально-психол. аналізу й елементів сатири — характерна риса романів Е. Уілсона, Дж. Кері, П. Х. Джонсон. На конкретному істор. матеріалі побудовані твори Г. Гріна, які викликають амер. імперіалізм і мілітаризм («Тихий американець», 1955). В 50-х рр. 20 ст. в А. л. пролунала гостра критика духовної обмеженості серед. класу в творах «середньох. молодих людей» (перші романи К. Еміса, Дж. Уейна, Дж. Брейна, драми Дж. Осборна). В 60-х рр. 20 ст. помітним явищем в А. л. став т. з. робітничий роман А. Сідлітоу, С. Барстоу, С. Чапліна. Гостра соціально-політ. проблематика романів Дж. Олдріджа і Н. Льюїса, антиколоніальних романів Б. Девідсона, Д. Стюарта та ін. вела до усвідомлення закономірності справедливої боротьби народу за свободу й незалежність. Важливе місце в естетич. пошуках А. л. належить філос. роману В. Голдінга, К. Уілсона, А. Мердок, Дж. Фаулза. Сатир. традиції класичного англ. реалізму продовжує М. Спарк. Психол. і філос. проза письменників-дебютантів 60-х рр. П. П. Ріда, М. Дреббл, С. Хілл, попри певні ідейно-худож. суперечності, розкриває широкі можливості реалістич. методу. Постановкою 1956 п'єси Дж. Осборна «Оглянься в гніві» покладено початок «новій хвилі» англ. реалістич. драми. Кращі п'єси Дж. Осборна, Ш. Ділені, Р. Болта, Дж. Ардена, Г. Пінтера свідчать про відродження сусп. значення англ. театру. Необхідність худож. осмислення реальних суперечностей доби зумовила зрушення в розвитку англ. поезії 20 ст. Серед митців, які вбачали у «поетичній революції» не лише тех. експеримент, а й пошук нових образних рішень, — Р. Грейвс, Д. Томас, Т. Х'юз.

До укр. тематики першим у Великобританії звернувся поет С. Батлер, який доброзичливо згадував козаків у своїй віршованій поемі «Гюдібрес» (1663—78). Україною цікавилися, про неї писали у 17 ст. історики Р. Ноулз, П. Ріко, у 18 ст. Дж. Белл і мандрівник Дж. Маршалл, у 19 ст. учений Е. Д. Кларк. У 1816 в Лондоні вийшла кн. «Російський трубадур, або Збірка українських та інших національних мелодій», укладачем і перекладачем якої був Б. Бересфорд. Укр. матеріал у ній репрезентовано пісню-романсом С. Клімовського «Іхван козак за Дунай»

(у вільному переспіві) та мелодією пісні «Вийшли в поле косарі» (слова додано інші). Одним з перших перекладачів укр. худож. слова англ. мовою був також Дж. Борроу, який 1835 переклав укр. нар. пісні баладного жанру «Ой у полі сніжок порошить» та «Гомін, гомін по дуброві». До 1841 належить перша спроба популяризації укр. дум у Великобританії. Тоді в анонім. рецензії на зб. укр. пісень М. Максимовича 1834 вміщено як ілюстраційний матеріал переклад кількох дум і пісень, зокрема думи «Про втечу трьох братів з неволі турецької з Азова». У 1848 в Лондоні Г. Красінський опубл. англ. мовою зб. нарисів «Козаки України» та істор. драму «Гонта». У 50-х рр. 19 ст. в англ. періодиці з'являються прихильні відгуки на нім. антологію укр. нар. поезії Ф. Боденштедта, в 70-і рр. — рецензії на найважливіші публікації скарбів укр. фольклору: зб. чумацьких пісень І. Рудченка і студії про О. Вересая (журн. «Athenaeum», 1874), зб. істор. пісень В. Антоновича і М. Драгоманова (журн. «Saturday Review» («Суботній огляд», 1875)), зб. укр. істор. пісень у франц. перекл. А. Ходзяка (журн. «Athenaeum», 1879). Чимало зробив для популяризації укр. худож. слова М. Драгоманов, який мав тісні контакти з англ. славістами, публікував в англ. пресі статті про культуру України. Активним популяризатором і дослідником рос. і укр. фольклору був В. Ролстон. Велику роль у розширенні знань про укр. мову і словесність відіграли українознавчі праці В. Морфілла, зокрема розділ про укр. і білорус. л-ри в кн. «Слов'янська література» (1883), дві статті про Т. Шевченка та відгук на антологію «Вік». Він першим увів українознавчий матеріал до «Британської енциклопедії» (9-е вид.), дав докладну характеристику укр. мови і л-ри. Під впливом В. Морфілла і В. Ролстона укр. фольклором зацікавилися богеміст А. Вратіслав, перший інтерпретатор укр. казок англ. мовою (переклав і опублікував 9 казок, 1889), і Р. Бейн, який переклав 27 укр. казок і опублікував їх 1894 окремою книжкою.

У 1877 у Великобританії вийшла перша стаття про Т. Шевченка «Південноросійський поет» невідомого автора [журн. «All the Year Round» («Круглий рік», 5.V)]. У 2-й пол. 19 — на поч. 20 ст. біографіями і перекладачами поета були

Перше видання українською мовою драматичної поеми Дж. Г. Байрона «Каїн» у перекладі І. Франка. Львів. 1879. Обкладинка.
Іл. Е. В. Мітчелла до збірки «Козацькі казки та народні оповіді» Р. Н. Бейна. Лондон. 1894.



Ф. Марчанти і Е. Л. Войнич. Пізніше його твори перекладали П. Селвер, К. Робертс, Дж. Ліндсей та ін. У 20—30-х рр. 20 ст. значну роль в ознайомленні англ. громадськості з укр. л-рою відіграв лондон. наук. тримісячник «Slavonic Review» («Слов'янський огляд»). У 1924 там було надруковано статтю І. Франка «Тарас Шевченко» (написана 1914). У 1926 журнал вмістив бібліографію праць з укр. мови. В 60-х рр. у Лондоні опубліковано переклади В. Річ з Т. Шевченка. Прогрес. колами Великобританії влаштовуються концерти, літ. вечори, виставки, присвячені Т. Шевченкові, популяризації його творчості сприяє діяльність Т-ва англо-радянської дружби.

Твори на укр. тематику писали М. М. Дові (нарис «В Русьні», 1890; кн. «Дівчина в Карпатах», 1891), Д. Джерард (повісті «Найстрашніший злочин», 1901; «Благородна брехня», 1912), С. Ейдін (повість «Перекопило, або Літні дні на Україні», 1902). З післявоєнних видань заслуговують на увагу англomовні зб. присвячених Великій Вітчизн. війні віршів рад. поетів «Шлях на Захід», в якій укр. поезія репрезентована творами М. Бажана, М. Рильського, М. Стельмаха, та зб. «Чотири радянські воєнні п'єси», що включає п'єсу О. Корнійчука «Фронт» (обидві — Лондон, 1945). У 1961 у Лондоні опубл. зб. «25 оповідань з радянських республік», до якої увійшли новели Остапа Вишні, О. Гончара, Ірини Вільде.

Кращі здобутки фольклору і л-ри Великобританії засвоюються укр. л-рою. Старoангл. балади перекладав І. Франко. Укр. перекладна шекспіріана була започаткована у 40-х рр. 19 ст. М. Костомаровим і продовжена перекладами П. Куліша, М. Старицького, П. Свенціцького, Ю. Федьковича, І. Франка, в рад. час — М. Рильського, М. Бажана, Бориса Тена, І. Гребінки, І. Стешенко, М. Лукаша, Д. Павличка, Д. Паламарчука, Г. Кочура, Ю. Лисянка, М. Литвинця, Л. Танюка та ін. У 1950—52 видано вибрані твори В. Шекспіра в 2-х томах, 1964 — в 3-х томах. У 1984—86 вид-во «Дніпро» випустило 6-томне коментоване видання, куди увійшли всі драматичні твори та лірика В. Шекспіра. У 1-му томі відміщено ґрунтовну передмову Д. В. Затонського, у 6-му — бібліогр. показник М. Мороза «В. Шекспір в Українській РСР». Твори Байрона першим почав перекладати М. Костомаров, який 1841 у 1-му вип. альманаху «Сніг» вмістив кілька його віршів з циклу «Єврейські мелодії»; пізніше з'явилися переклади П. Куліша, П. Грабовського, І. Франка, в рад. час — Є. Тимченка, Д. Загула, Ю. Корсцького та ін. Найновіші переклади творів Байрона належать Д. Паламарчуку, М. Кабалуку, С. Голованівському. У 20—30-х рр. з перекладами творів А. л. виступили М. Іванов (Ч. Діккенс, Г. Уеллс, А. К. Дойль), М. Лисиченко (Е. Л. Войнич, Р. Хаггард), В. Черняхівська (Ч. Діккенс), Г. Касяненко (Дж. Конрад), М. Йогансен (Р. Кіплінг), Є. Ржевуська (Дж. Б. Шоу), М. Калинович (Г. Уеллс) та ін.

У повоєнні десятиліття широко видається англ. класика, перекладаються твори сучас. письменників. Велика роль у цьому належить журн. «Всесвіт». Укр. мовою опубл. лірику Дж. Кітса, П. Б. Шеллі, у перекладній антології світової поезії 14—20 ст. (4 томи: «Світанок», «Співець», «Передчуття», «Поклики») уміщено поезії В. Шекспіра, Дж. Донна, В. Блейка, Т. Гарді, Т. С. Еліота, Р. Грейвса та ін.; у «Світловому соєті» (перекладач і укладач Д. Павличко) — сонети

В. Вордсворта, Дж. Мільтона, С. Т. Колріджа та ін. Балади про Робіна Гуда переказав прозою Ю. Юра. Укр. мовою вийшли твори Ш. Бронте, Т. Гарді, Ч. Діккенса, В. Теккерея, Г. Уеллса, Джерома К. Джерома, Дж. Голсуорсі, Дж. Ліндсея, В. С. Моєма, А. Дж. Кроїна, Р. Кіплінга, Дж. Олдріджа, Б. Девідсона, Е. К. Маккензі, В. Еша, П. П. Ріда. Серед перекладачів А. л. — О. Терех, Д. Паламарчук, О. Сенюк, М. Лічеський, П. Шарандак, Л. Гончар, П. Соколовський, В. Гнатівський, Ю. Лисянка, В. Легкоступ, Є. Крижівич, Р. Доценко та ін. Активно досліджують А. л. укр. літературознавці. Творчості В. Шекспіра присвячені праці С. Родзевича, Д. Затонського, Д. Паллиайка, М. Шаповалової, Н. Модестової, О. Алексєєнко та ін.; до проблематики поетики літ. жанрів А. л. 18 ст. зверталися М. Секляньський, 19 ст. — Б. Ремізов, Л. Скуратовська, 1-ї пол. 20 ст. — І. Влодавська. Ідейно-худож. тенденції А. л. 20 ст. досліджуються в працях Д. Затонського, К. Шахсової, Н. Жауктенко, С. Павличко, І. Симоненко, І. Києнко та ін.; історії укр.-англ. літ. і фольклорних зв'язків присвячені праці Н. Родзевича, Г. Нудьги, Р. Зорівчак, Д. Кузика.

Літ.: Івашев В. Литература Великобритании XX века. М., 1984; Анники Г. В., Михальская Н. П. История английской литературы. М., 1985; Литература Англии. XX век. К., 1987; Родзевич Н. З історії українсько-англійської літературних зв'язків. «Вітчизна», 1956. № 10; Нудьга Г. А. Українські думи в англійських перекладах і критик. «Радянське літературознавство», 1966. № 4; Симоненко І. Нові часи — нові герої. Про англійські антиколоніальні романи. К., 1970; Скуратовська Д. Н. Из истории английского романтизма. ч. 1. Днепропетровск, 1971; Нудьга Г. А. Дорогами культурного взаємн. «Жовтень», 1975. № 6; Шаповалова М. Шекспір в українській літературі. Львів, 1976; Секляньський М. Г. Западноевропейский роман эпохи Просвещения. К. — Одесса, 1983; Влодавская Н. А. Поэтика английского романа воспитания начала XIX века. К., 1983. Н. Ю. Жауктенко, Р. П. Зорівчак.

АНГЛІЙСЬКА МОВА. Належить до зх. підгрупи германських мов індоєвроп. сім'ї. А. м. говорять у Великобританії, США, Австралії, Новій Зеландії, Ірландії, Канаді тощо. Одна з єдин. і робочих мов ООН. А. м. веде початок з племенних мов давніх германців (англів, саксів і ютів), які протягом 5—6 ст. завоювали Британію, де жили кельтські племена (брити й гелли). Давньоангл. період історії А. м. охоплює 7—11 ст. З прийняттям християнства (6 ст.) А. м. зазнала впливу лат. мови, а в 8—11 ст. внаслідок завоювання Британських о-вів скандинавами — скандинавських мов (можливо, це сприяло змінам у її граматичній будові). Після завоювання 1066 Англії норманнами в країні майже три століття панувала двомовність: мовою королів. двору, парламенту, суду, школи була франц. мова, англійська існувала як мова народу (соціальних низів) у вигляді тер. діалектів — північного, південного і центрального. До 14 ст. А. м. витіснила з ужитку французьку, запозичивши з неї велику кількість лексичних і словотворчих елементів. У 15 ст. на основі діалекту Лондона почала формуватися нац. літ. А. м. Середньoангл. період (12—15 ст.) характеризується великими змінами в звуковій системі, редукцією флексій, спрощенням морфологічної будови слова, швидким поповненням лексичного складу. Поширення нац. мовних норм сприяло запровадження книгодрукування і розвиток худож. л-ри (твори Дж. Чосера та ін.). Усталився правопис, у якому закріпилася розбіжність між вимовою й написанням слів.

У новоанглійський період (з 16 ст.) А. м. стала в основному аналітичною. Великий внесок у